

# Aikuiskasvatustutkimus ja valtakunnallinen aikuiskoulutuspolitiikka

*Ala-Kapee, Pirjo 1986. Aikuiskasvatustutkimus ja valtakunnallinen aikuiskoulutuspolitiikka. Aikuiskasvatus 6, 3, 126—128. — Artikkelissa tarkastellaan maassamme harjoitettua aikuiskoulutuspolitiikkaa ja sen painopisteitä sekä esitetään erilaisia tehtäviä aikuiskasvatustutkimukselle. Erityistä huomiota kiinnitetään elinikäisen kasvatuksen idean toteuttamiseen nopeasti etenevässä yhteiskunnallisessa muutoksessa.*

Udenaikaisen suomalaisen koulutuspolitiikan liikkeelle lähdön voidaan arvioida sijoittuvan suunnilleen 1960- ja 1970-lukujen taitteeseen. Yhteiskunnallis-taloudellisen, henkisen ja kulttuurisen murroksen vanavedessä jouduttiin kasvotuksin myös uudentyyppisen koulutusajattelun kanssa. Sitä leimasivat tasa-arvoajattelu, koulutuksen tiedostaminen elimelliseksi osaksi yhteiskuntaa ja koulutusjärjestelmän hahmottaminen kokonaisuudeksi, johon myös aikuiskoulutuksen kiinteästi tuli kuulua. Koko koulutusjärjestelmä eri asteineen rupesi liikkumaan ja siinä yhteydessä käynnistyi myös aikuiskoulutuksen kehittämisen valtakunnallinen kokonaissuunnittelu 1970-luvun alussa. Voidaan sanoa, että vasta nykyaikaisen suunnitelmallisen koulutuspolitiikan vanavedessä käynnistynyt aikuiskoulutuspolitiikan suunnittelu antoi sysäyksen laaja-alaisemmalle

aikuiskasvatuksen tutkimustoiminnalle. Aikuiskoulutuskomitea korosti mietinnössään tutkimuksen merkitystä aikuiskoulutuksen suunnittelussa ja kehittämisessä. Enteellisenä laajentuvalle aikuiskasvatuksen tutkimustoiminnalle voidaan pitää alun perin Kansansivistysopillisena yhdistyksenä toimineen organisaation nimen muuttamista vuonna 1971 Aikuiskasvatuksen Tutkimusseuraksi.

Valtioneuvoston vuonna 1978 tekemässä merkittävässä päätöksessä aikuiskoulutuksen suunnittelu- ja kehittämisperiaatteista todettiin eräänä kohtana, että aikuiskoulutuksen kehittäminen perustetaan jatkuvalle kokeilu- ja tutkimustoiminnalle. Viime vuosina suoritettu laaja aikuiskoulutuksen kehittämisen komitea- ja toimikuntatyö antaa tutkimukselle merkittävästi lähtökohtia, taustoja ja tutkimusaiheita.

## *Aikuiskasvatustutkimuksen haasteet*

Valitettavasti on kuitenkin todettava, että mainittu valtioneuvoston päätös ei toistaiseksi ole toteutunut siltä osin, että tähänastinen aikuiskoulutuksen kehittämistyö olisi perustunut tutkimukselle läheskään siinä määrin, kuin olisi ollut toivottavaa. Tämä on eräs syy, miksi opetusministeriö on yhdessä Tampereen yliopiston kanssa teidät tänne kutsunut. Vaikuttaa siltä, että ellei erityistoimenpiteisiin ryhdytä, vielä lähivuosinakaan kansallisella tutkimuksella ei tule olemaan aikuiskoulutuksen kehittämisessä sitä roolia, mikä tutkimuksella pitäisi olla. Sen paremmin aikuiskoulutuspolitiikalle kuin aikuiskasvatustutkimuksellekaan ei koituisi onneksi, että ensiksi mainittua edelleen harjoitettaisiin lähes tyystin vailla tutkimuksen tukea. Aikuiskasvatustutkimuksen tarve on selvästi lisääntymässä aikuiskoulutuksen sekä määrällisesti että laadullisesti jatkuvasti kasvaessa.

Koulutustutkimuksen kehitys Suomessa on parinkymmenen viime vuoden ajan seurannut melko tiiviisti koulutusjärjestelmän eri osien uudistumisen aikataulua. Olisi kuitenkin otaksunut, että kun jo 1970-luvulla toteutuneen peruskoulu-uudistuksen jälkeen siirryttiin uudistamaan keskiasteen koulutusta, ja ennenkaikkea kun koko ajan oli kuitenkin suunniteltu aikuiskoulutuksen kehittämistä, koulutustutkimuksemme määrällisesti hyvin selvä koulupainotteisuus olisi ollut muuttumassa. Jonkin verran näin on tapahtunutkin, mutta ammatillinen koulutus ja aikuiskoulutus ovat tänä päivänäkin vielä yleissivistävään kouluun liittyvää tutkimusta tutkija- ja muilta resurseiniltaan selvästi vähäisempää.

Aikuiskoulutuksen ja keskiasteen ammatillisen koulutuksen tutkimuksen, joilla on paljon luontevia yhtymäkohtia, osuuksia kasvatustieteellisessä tutkimuksessa on syytä nopeasti lisätä. Aikuiskasvatuksen tutkimuksessa joudutaan tutkimusalueen rajoja avartamaan paljon koulutuksen ja kasvatuksen kentän ulkopuolelle muihin tieteesiin päin. Kasvatustieteen avartuminen ja yhteistyö muiden tieteenalojen kanssa on aikuiskoulutukseen kohdistuvassa tutkimuksessa vielä tärkeämpää kuin millään muulla koulutuslohkolla.

Tutkimuksen asema aikuiskoulutuksessa ja sen kehittämisessä ei ole vielä täysin selkiytynyt. Ilmeisen selkiytymätön näyttää olevan myös aikuiskasvatustieteidenala ja sen teorianmuodostus. Tilannetta ei ole omiaan helpottamaan suomalaisessa aikuiskasvatuksessa vie-

lä tänäänkin voimissaan oleva jako ja samalla usein keinotekoinen vastakkainasettelu vapaan sivistystyön ja ammatillisen koulutuksen, yleissivistyksen ja ammattisivistyksen välillä. Liian suppeana ja kokonaisnäköalaa kaventavana olisi hylättävä käsitys, jonka mukaan ammatillisessa aikuiskoulutuksessa ovat olennaista tiedot ja taidot vain välinearvoina, kun taas vapaan sivistystyön olisi oltava ainoastaan persoonallisuuden ”yleisen kehittämisen” ja tiedon itsearvoisen harrastamisen valtakunta.

## *Jatkuvan koulutuksen eteneminen*

Puhuttaessa aikuiskasvatustutkimuksen yleisestä teoriasta tai viitekehyksestä on vaikeaa jättää viittaamatta niihin periaatteellisiin ja myös käytännön mahdollisuuksiin, joita niin sanottu elinikäinen kasvatustutkimus antaa paitsi koulutuksen kehittämiselle myös tutkimukselle. Valtioneuvoston tehdessä vuonna 1978 tunnetun päätöksensä joiden pohjalta viime vuosien kehittämistyötä on suoritettu, otettiin samalla kantaa koko koulutusjärjestelmämme kehittämiseksi jatkuvan koulutuksen periaatteen mukaisesti. Opetusministeriön toimesta on sen jälkeen selvitetty jatkuvan koulutuksen suomalaista strategiaa ja sisältöjä toimikunta- ja työryhmätyönä. Vaikuttaa siltä, että myös jatkuvan koulutuksen käytännön läpilyönnille yhteiskunnassamme alkaa olla riittävästi sekä tarvetta että edellytyksiä. Olemme lähestymässä tilannetta, jossa tarvitaan vankka yhteiskuntapolitiittinen päätös siitä, millaisella kokonaisnäkemyksellä suomalaista koulutusjärjestelmää varhaiskasvatuksesta aikuiskoulutukseen tullaan jatkuvan koulutuksen periaatteen mukaisesti kehittämään vuosituhatlupien loppua kohti edettäessä. Olen sitä mieltä, että valtioneuvosto voisi jo lähiaikoina tehdä periaatepäätöksen jatkuvan koulutuksen toteuttamisesta maassamme. Opetusministeriössä asiaa on jo ryhdytty tältä pohjalta valmistelemaan. Viime talvena valmistuneesta jatkuvan koulutuksen projekti-ryhmän muistiosta pyydetty lausunnot osoittavat laajan yhteisymmärryksen vallitsevan tällaisen periaatepäätöksen tarpeellisuudesta.

Koulutusjärjestelmämme kehittäminen jatkuvan koulutuksen periaatteen ja ulottuvuuksien suunnassa tapahtuu luonnollisesti monin erilaatuisin ja eritasoisin toimenpitein sekä käytännössä vaihteittain. Vaikka koulutustamme on viimeisten kymmenen-viidentoista vuoden aikana kehitetty osittain jatkuvan koulu-

tuksen periaatteen suunnassa, vaikuttaa kuitenkin siltä, että tarvitsemme tulevaisuudessa monella tapaa uudentyyppistä koulutusajattelua. Se sisältää koulutusjärjestelmämme kehittämiseksi syvällisen, avoimen ja ihmiskehityksen, elämäntapa- ja elämäntilanteiden perustuvan kokonaisnäkömyksen monine yksityiskohtineen. Jatkuvan koulutuksen etenemiselle on hyvin tärkeää myös periaatteen kypsyminen koulutuksen — myös sen tutkimuksen — piirissä työskentelevien ihmisten ajattelussa ja työta-voissa sekä virikkeiden antaminen tutkijoiden, opettajien, hallintovirkamiesten ja muiden toiminnalle sekä ammattitaidon kehittymiselle.

Jatkuva koulutus avaa luontevasti lukuisia mahdollisuuksia uusiin monitieteisen tutkimuksen kohteisiin. Samalla se tarjoaa yleensäkin koulutustutkimukselle viitekehyksen, jonka pohjalta yksittäiset tutkimuskohteet ja -tulokset voidaan haluttaessa liittää laajempiin asiayhteyksiin. On muistettava, että perustan-kaan luominen elinikäiselle kasvatukselle ja sen etenemiselle ei ole vielä kovin pitkällä. Elinikäisen kasvatuksen idean kehittäminen vaatii ja varmistaa myös ansaitsee sekä teoreettisten ja muiden perusteiden selkeyttämistä että monipuolista ja monitieteistä empiiristä tutkimusta. Tarvitaan myös painotetusti koulutuksen tulevaisuuden tutkimusta, vaihtoehtoisten koulutusstrategioiden ja oppimismenetelmien analyysia koulutuksen suunnitteluun ja päätöksenteon pohjaksi.

## ***Yhteiskunnallisen muutoksen ennakointi***

Koulutuksen avautuminen ympäröivään yhteiskuntaan sekä koulutuksen ja työn vuorottelu ovat keskeisiä jatkuvan koulutuksen ulottuvuuksia. Haluaisin tässä erityisesti korostaa työelämän ja aikuiskoulutuksen, varsinkin ammatillisesti eriytyvän aikuiskoulutuksen välisten suhteiden tutkimustyön tärkeyttä. Samalla joudutaan kiinteästi tekemisiin uuden tekniikan laajenevien ja nopeutuvien vaikutusten kanssa.

Valtioneuvoston vuoden 1982 teknologiapolitiisessa periaatepäätöksessä annettiin erälle keskeisille ministeriöille tehtäväksi seurata toimialaansa kuuluvilla työelämän aloilla ammat- tirakenteen ja työtehtävien sisällön muutoksia ammatillisesti eriytyvän koulutuksen jatkuvaa laadullista ja määrällistä kehitystä silmällä pitäen. Valmistelutyön jälkeen opetusministeriö lähetti jokin aika sitten muille ministeriöille tätä asiaa koskevan opetusministeriössä laaditun

työelämän tiedonhankinnan yleissuunnitelman. Tämän ja jo laadittavana olevan yksityiskohtaisemman tutkimusohjelman pohjalta eri ministeriöt tulevat lähivuosina myös omilla tutkimusvaroillaan rahoittamaan korkeakouluissa ja tutkimuslaitoksissa tehtäviä työelämän kehittymiseen liittyviä tutkimushankkeita.

Koulutuksen, siihen sisältyen aikuiskoulutuksen, kehittäminen tarvitsee avukseen nykyistä paljon monipuolisempaa, kattavampaa ja syvällisempää tietoa työelämän ammattirakenteen, työtehtävien sekä koulutuksen ja yhteiskunnan välisten suhteiden kehittymisestä. Kehittyneissä teollisuusmaissa on jo vuosikymmeniä tutkittu monien tutkimuslaitosten voimin työvoiman, teknologian, talouden, ammattien ja koulutuksen välisiä suhteita. Suomessa tällainen tutkimus on, huolimatta useista asian tärkeyttä korostaneista esityksistä, vielä perin vähäistä. Todettakoon että opetusministeriössä työelämän ja koulutuksen välisten suhteiden tutkimus- ja selvitystyön ohjelmointia on viime aikoina suoritettu ministeriön suunnittelusihteeristössä ja asiantuntijalimellä on toiminut mm. valtioneuvoston asettama laajapohjainen koulutussuunnittelun neuvottelukunta.

Jälkitekolliseen tieto- ja informaatioyhteiskuntaan askeltaminen edellyttää rajuja asennemuutoksia suhtautumisessa aikuisen ihmisen oppimiseen ja koulutukseen. Jatkuva koulutus tulee olemaan täyttä todellisuutta yhä useamman työelämässä mukana olevan kohdalla. Kysymys ei ole kuitenkaan vain siitä, että työtehtävät ja ammatit muuttuvat yhä nopeutuvammin vaan myös siitä, että muut elämisen ja olemisen muodot muuttuvat. Tieteellisestä ja teknisestä kehityksestä seuraa, että joudumme tarkistamaan monia aikaisempia näkemyksiä aikuisen oppimisesta ja koulutuksesta. Normaalia perinteitä säilyttävää ja sopeuttavaa oppimista pitää korvata uudistavalla oppimisella, jonka ydin on ennakointi. Ennakoiva oppiminen ohjaa passiivisen sopeutumisen sijasta ihmiset katsomaan tulevaisuutta, valitsemaan toivottavia vaihtoehtoja ja toimimaan niiden hyväksi. Eräs tämän päivän haaste koulutukselle on tietotekniikka, elämme tietoteknistä vaihetta, jossa tekniikka on hallitseva. Kun tekniikka tulee riittävän helppokäyttöiseksi, päästään pureutumaan tiedonhallinnon ongelmiin, jotka ovatkin jo pääasiassa humanistis-inhimillisiä. Silloin tarvitaan yhä enemmän kokonaisnäkömyksellistä osaamista, jossa tieto, taito ja tunne yhdistyvät mahdollisimman tasapainoisesti ja sopusointuisesti.